

## Alternatief gekeurd, beter een half ei dan een lege dop

M. MANSCHOT EN M. DE JONG

**Vanaf de hernieuwde belangstelling voor biologische landbouw in de jaren zestig zijn berichten over gerommel met biologisch geteelde producten legio. De meeste daarvan zijn eerder geruchten dan dat ze gebaseerd zijn op feiten. Toch komen er steeds opnieuw namen van bedrijven in de publiciteit die het niet zo nauw nemen met aanduidingen als "van biologische teelt", "koudgeperst", "ongezwaveld" en dergelijke. De claim "bevat meer rechtsdraaiend melkzuur" is onzin en in koudgeperste olie blijkt niet meer vitamine E te zitten dan in andere oliën.**

**Wat bieden de plannen voor een keurmerk voor alternatieve voeding voor mogelijkheden om de consument meer duidelijkheid te bieden in deze?**

In kringen van de biologisch-dynamische landbouw en de ecologische landbouw heeft men misleidende produktinformatie proberen te voorkomen door een eigen keurmerk in te stellen (Demeter, Biodyn, EKO) en een eigen controle-apparaat (zie elders in dit nummer).

Echter, aan deze eigen keurmerken kleeft een groot bezwaar. Degene die het produkt produceert moet zichzelf geen kwaliteitskeurmerk toekennen. Voor de consument is wenselijker een *onafhankelijke* controle van de biologisch geteelde produkten, los van zakelijke belangen en bij voorkeur onder de paraplu van de wet, zodat effectieve sancties ingebouwd kunnen worden. Op dit moment wordt serieus werk gemaakt van een keurmerk voor alternatieve produkten. De verwachting is dat dit keurmerk eind 1986 in werking zal treden.

### **Voorgeschiedenis**

Op 18 december 1975 zegde de toenmalige minister van Landbouw en Visserij, de heer van der Stee, toe dat mogelijkheden om tot

een keurmerk voor alternatieve produkten te komen onderzocht zouden worden. Ten behoeve daarvan werd er een werkgroep ingesteld bestaande uit o.a. mensen uit de produkt- en bedrijfsschappen, uit de alternatieve landbouw en uit de gangbare landbouw. Een zeer brede werkgroep dus. Daaruit werd een commissie geformeerd die vijf jaar lang vruchteloos over normen voor alternatieve produkten vergaderde. Er bleken te veel controverse tussen de gangbare en alternatieve wereld te bestaan.

Na vijf jaar werd deze werkgroep dan ook opgeheven en een andere geïnstalleerd waarin wel dezelfde groeperingen, maar andere mensen zitting hadden. Het eerste doel van deze werkgroep was een allesomvattend keurmerk te bedenken. Dit doel bleek al snel veel te hoog gegrepen. Daarom beperkte men zich later tot het ontwerpen van een keurmerk alleen voor groente en fruit. Ook nu bleken er veel verschillen te zijn tussen de opvattingen van de gangbare en alternatieve landbouwers. De volgende inperking was een keurmerk voor alleen maar fruit. Een laatste inperking volgde: alleen appels, om een voorbeeld van een keurmerk te hebben. Als het keurmerk voor appels zou lukken zouden de andere keurmerken een peuleschilletje zijn!

Na veel zwoegen kwam de werkgroep met een conceptregeling. In deze regeling konden de ecologische en de biologisch-dynamische landbouwers zich absoluut niet vinden. Onder meer omdat het gebruik van allerlei middelen ten behoeve van het gelijkmatig afrijpen en dergelijke werden toegestaan. Het bleek niet mogelijk de uiteenlopende standpunten te verenigen. Eind 1982 werd de werkgroep formeel opgeheven, zonder dat het tot een keurmerk voor alternatieve produkten gekomen was.

Een onbevredigende situatie dus, want er bestond wel degelijk een sterke behoefte aan een keurmerk. Na enkele maanden stilte werd het overleg weer opgepakt door de heer Ferberwee van het ministerie van Landbouw en

Visserij en door de ecologische vereniging. De beste oplossing leek om de ecologische en de biologisch-dynamische vereniging (resp. EKO en B.D.) een conceptregeling "Landbouwrichtlijnen" te laten maken. Op basis daarvan zou een bredere commissie aan de slag kunnen. Na een jaar overleggen was de conceptregeling klaar. Deze bevatte globale richtlijnen voor alternatieve landbouwbedrijven waarbij de richtlijnen voor EKO en B.D. op elkaar afgestemd werden.

Begin 1985 werd de commissie, die de gang van zaken rond het keurmerk zou moeten gaan uitwerken, gevormd. In de commissie hebben zitting afgevaardigden uit:

- Consumentenbond (CB),
- Konsumenten Kontakt (KK),
- Landelijk Milieu Overleg (LMO),
- Alternatieve Konsumentenbond (AKB),
- Biologisch Dynamische Vereniging (B.D.),
- Nederlandse Vereniging van Ecologische Landbouw (NVEL),
- Stichting Mens- en Milieuvriendelijk Ondernemen (MeMO).
- Namens het ministerie van Landbouw en Visserij werd een medewerker van de afdeling Voeding- en Kwaliteitsaangelegenheden (VKA) afgevaardigd.

De commissie besloot tot het instellen van een aantal werkgroepen die verschillende onderdelen van het project gaan voorbereiden. Twee werkgroepen zijn inmiddels al hard aan de slag, de werkgroep Landbouwrichtlijnen (die gebruik maakt van de conceptregeling Landbouwrichtlijnen die al in een eerder stadium gemaakt was) en de werkgroep controles. Daarnaast is er een werkgroep Financiën die de financiële structuur voor het controle-apparaat moet gaan uitwerken.

Als de verschillende werkgroepen hun huiswerk gedaan hebben komt de commissie weer bij elkaar om de onderdelen samen te voegen en te komen tot een definitieve regeling van het keurmerk.

Tot slot, juni 1986 wil de commissie een stichting oprichten die het nieuwe keurmerk gaat beheren. De stichting moet dan de bestaande organisaties en de landbouwbedrijven controleren op hun werkwijze, richtlijnen en dergelijke. De werkgroep Statuten is ingesteld om de statuten voor deze controle-stichting op te stellen.

Vanaf september 1986 zijn producten met een keurmerk te verwachten.

## De eisen die het keurmerk stelt

### Om welke producten gaat het

Voorlopig wordt gewerkt aan een keurmerk voor primaire producten; dus voor groente,

fruit, vlees, melk, granen en peulvruchten. Het begrip primaire producten is niet strak gedefinieerd. Wanneer men verwacht dat er te veel problemen rond een regeling ontstaan wordt het product voorlopig van de regeling "uitgesloten". Bijvoorbeeld "gewoon" volkorenmeel (dat wil zeggen meel dat van de hele tarwekorrel gemalen is) zal geen problemen opleveren. Het krijgt het keurmerk indien het zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen geteeld is. Van zogenaamd Lemaire-meel is al veel moeilijker aan te geven wanneer het voor een keurmerk in aanmerking komt. Met name de controleerbaarheid is het probleem. Lemaire-meel wordt namelijk gemaakt door eerst de zemelen en de kiem te scheiden, dan de zemelen extra fijn te malen, dan het geheel weer te mengen. Je moet dan eigenlijk regelen hoeveel zemelen er weer in het meel terug komen. Kaas wordt niet in de regeling opgenomen; dat zou volgens de commissie te ingewikkeld worden. Je hebt dan te maken met factoren als: wel/geen biologische melk verwerkt, wel/geen alternatief voor aan de koeien gegeven, eisen aan het stremsel en aan het zuursel (mag dat uit een laboratorium komen?), wordt het gebruik van calciumchloride en salpeter toegestaan?, en hoe zit het met kaasplastic? Bij zoveel punten om ruzie over te maken kun je maar beter eerst aan eenvoudiger producten beginnen.

Zodra de primaire producten geregeld zijn zal de commissie overgaan op de iets meer bewerkte producten. Voorwaarde voor de normen die opgesteld worden is in ieder geval dat ze controleerbaar moeten zijn.

### Eisen aan de teelt

De volgende eisen zullen waarschijnlijk aan het keurmerk gesteld worden:

- geen gebruik van kunstmest
- geen gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen
- een bepaalde mate van vruchtwisseling
- geen gebruik van fruitcosmetica
- aantal dieren per oppervlakte aan banden gelegd.

Op deze eenvoudige regels zullen waarschijnlijk een aantal uitzonderingen gemaakt worden.

Aangezien fruitteelt zonder beschermende maatregelen in Nederland bijna onmogelijk is zal waarschijnlijk het gebruik van het bestrijdingsmiddel Captan tegen schurft onder strenge voorwaarden toegestaan worden. In de gangbare landbouw wordt zo'n 8 à 10 keer per jaar Captan gebruikt, het hele jaar door. Om in aanmerking te komen voor het keurmerk zal Captan maximaal 4 keer gebruikt mogen worden, en wel alleen in het voorjaar vóór de bloei. Ook het middel kopersulfaat zal

gebruikt blijven worden als bestrijdingsmiddel tegen schimmels. In Frankrijk is het veel minder vochtig dan in Nederland, daar is gebruik van Captan dan ook niet nodig. Kopersulfaat alleen werkt daar goed genoeg. Captan is dus voor het Franse keurmerk verboden. Het alternatief zou zijn terug naar de oude rassen, met hoge fruitbomen. Dat wordt vooralsnog een te arbeidsintensief alternatief gevonden (wat betreft nieuwe aanplant, pluk, snoei en dergelijke).

Het gebruik van Merl (een calciumrijk mineraal) is niet verboden, ook al is de winning ervan niet milieuvriendelijk te noemen. Merl wordt gewonnen uit koraalriffen. Het product wordt in Nederland waarschijnlijk nauwelijks gebruikt omdat het veel te duur is. Er zijn goedkopere alternatieven als Dolocal (uit open mijnbouw in het Alpengebied).

Ook aan de vleesproductie worden eisen gesteld. De eisen die aan varkensvlees bijvoorbeeld gesteld zullen worden gaan verder dan de eisen die in het kader van de Landbouwkwaliteitswet aan scharrelvarkens gesteld worden. Er zullen namelijk ook eisen gesteld worden aan de mestafvoer en aan het voer van de varkens (veevoederadditieven zullen niet toegestaan zijn in het veevoer).

#### Eisen aan de distributie

Alle handelsbedrijven die producten met een keurmerk verhandelen *moeten* hun boekhouding open stellen voor de controlecommissie. Dit om controle op productie- en verkoopaantallen mogelijk te maken (zie ook onder controle).

#### Eisen aan de opslag

Aan de opslag van producten met een keurmerk zullen waarschijnlijk geen extra eisen gesteld worden. Er is alleen nog discussie gaande over de vraag of een winkelier zowel gangbare als vergelijkbare alternatieve producten mag verkopen. Waarschijnlijk zal geëist worden dat wanneer beide verkocht worden in één zaak het alternatieve product alleen voorverpakt (in gesloten verpakking) doorverkocht mag worden om het te kunnen onderscheiden van het gangbare product.

#### Eisen aan de verpakking

Een winkelier, die uitsluitend van een keurmerk voorziene producten verkoopt, zal los uit kisten, kratten en dergelijke mogen verkopen. In alle andere gevallen zal alles voorverpakt moeten worden (dus ook het fruit).

Aan het verpakkingsmateriaal zullen waarschijnlijk geen eisen gesteld worden. Wanneer verpakt wordt in een fles zal dat geen statiegeldfles hoeven te zijn. Met name de alterna-

tieve winkeliers hebben grote problemen met het verplicht gebruiken van de statiegeldfles.

#### Eisen aan de etikettering/reclame

Natuurlijk komt het keurmerk zelf op de etiketten te staan. Daarnaast zullen waarschijnlijk buiten de Warenwet-eisen voor gangbare producten geen extra etiketterings- en reclame-eisen gesteld worden. Hoogstens zullen medische- en gezondheidsclaims verboden worden en zal men geen extra ophef mogen maken van de aan- of afwezigheid van allerlei stoffen. Aan reclamemateriaal, zoals gratis krantjes, zijn bijna geen eisen te stellen.

De eisen die gesteld worden aan producten die voor het keurmerk in aanmerking willen komen worden op dit moment in een werkgroep besproken. De afspraak is, dat er in de commissie concensus moet zijn over de regeling. Er zal niet gestemd worden. Wanneer een groepering in de commissie echt dwars gaat liggen, zal het keurmerk weer van de baan zijn.

#### De te verwachten controle

Belangrijke voorwaarde voor de inhoud van het keurmerk is dat alle eisen controleerbaar moeten zijn. Hoe die controle precies geregeld wordt is nog niet bekend. Het gaat om controle van de producten zelf en van de handel (controle van de boeken, van de etikettering op de verpakking). Dat vraagt verschillende soorten deskundigheden van de controleurs. Er komt een stichting die verantwoordelijk wordt voor de controle van het keurmerk.

De basis van de controle van het keurmerk ligt bij de controle van de landbouwbedrijven zelf, omdat je alleen dáár kunt controleren of er sprake is van een biologische teeltwijze. Bij controle achteraf is dat onmogelijk. Verder zal steekproefgewijs in de winkels gecontroleerd worden.

De NVEL en de B.D.-vereniging voeren deels zelf die controle uit op hun eigen bedrijven volgens de eigen richtlijnen (die altijd strenger zijn dan die van het keurmerk). De niet bij de NVEL of B.D.-vereniging aangesloten bedrijven, die toch producten met een keurmerk produceren, worden door de stichting gecontroleerd. Een zeer belangrijk onderdeel van de controle is de administratieve controle, bijvoorbeeld komt het aantal geproduceerde keurmerkeieren overeen met het aantal dat op de markt aangeboden is? De stichting zal de boeken van NVEL en B.D.-vereniging controleren.

De stichting die nu de controle op de scharreleieren heeft uitgevoerd bleek niet capabel voor haar taak. Er bleken per jaar vele tienduizenden scharreleieren méér verkocht te zijn

dan er geproduceerd waren volgens de papieren!

De stichting die verantwoordelijk is voor de controle van het keurmerk moet ervoor zorgen dat dit soort situaties niet kunnen optreden.

Hoe de controle gefinancierd gaat worden is ook nog niet bekend. Het alternatieve produkt mag niet veel duurder worden door de controle. Alle bedrijven die het keurmerk gaan gebruiken, zullen een licentie moeten betalen aan de stichting. Het ministerie van Landbouw heeft toegezegd voorlopig vijftig procent van de controlekosten voor haar rekening te nemen.

Het is nog niet helemaal duidelijk wat de sancties zullen worden voor de bedrijven die zich niet aan de regels houden. Waarschijnlijk zal de procedure overeenkomsten vertonen met die van de Keuringsdienst van Waren. De te nemen stappen worden waarschijnlijk:

1. berisping
2. tijdelijke of definitieve schorsing van het keurmerk
3. geldboete; de hoogte van de boete zou in relatie moeten staan met het behaalde economische voordeel.

### Wie gaat het keurmerk voeren?

Het keurmerk wordt niet wettelijk maar privaatrechtelijk geregeld, dat wil zeggen: ieder die denkt binnen de regels van het keurmerk te produceren kan dit keurmerk aanvragen. Het bestuur beslist na controle wie het keurmerk mag voeren.

Ook importeurs van produkten afkomstig van "alternatieve" buitenlandse bedrijven kunnen het keurmerk aanvragen. De controle van deze buitenlandse produkten zal voor het grootste deel administratief zijn; dat wil zeggen de importeur moet aan de stichting een verklaring van de alternatieve teeltwijze en herkomst van het produkt overhandigen en een verklaring van de in dat land controlerende instantie. De stichting zal steekproefgewijs de geïmporteerde produkten in het land van herkomst op de landbouwbedrijven controleren.

### Conclusie

Het is goed dat er na jarenlange discussie eindelijk een keurmerk alternatieve voeding komt. Het is de bedoeling dat alle voedingsmiddelen met dit keur een voor de consument inzichtelijke, gegarandeerde kwaliteit krijgen. Helaas blijft het ook in de toekomst mogelijk dat produkten, die op de een of andere manier "natuurlijk" of "biologisch" geteeld worden, zonder enige extra kwaliteitscontrole op de markt gebracht kunnen worden.

In het verleden leek de overheid overtuigd te zijn van de noodzaak van een neutraal en overkoepelend rijkskeurmerk voor biologische waren, opgenomen in de Landbouwkwaliteitswet. De verschillende commissies die aan het keurmerk werkten zijn er eveneens steeds vanuit gegaan dat het een rijkskeurmerk zou worden. Maar ook op het ministerie van Landbouw waait de dereguleringswind, met als resultaat dat het aan de bedrijven zelf wordt overgelaten het keurmerk aan te vragen of niet.

Een wettelijke regeling, waarbij alle alternatieve land- en tuinbouwprodukten aan de eisen van het keurmerk moeten voldoen, blijft helaas achterwege. Biologische beunhazen kunnen ongestraft met hun activiteiten doorgaan. Het is van belang dat consumenten en hun organisaties blijven pleiten voor een keurmerk voor alle alternatieve voedingsmiddelen en wel een met het woord "rijks" ervoor.

### Correspondentieadres

Maria Manschot en Miriam de Jong, Stichting Opleiding Leraren (SOL), Postbus 14007, 3508 SB Utrecht.